

4. ÜNİTE

İKİ SAVAŞ ARASINDAKİ DÖNEMDE TÜRKİYE VE DÜNYA

4. 1. ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKADAKİ GELİŞMELER

4. 1. 1. I. ve II. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşekkülü

- 23 Nisan 1920'de kurulan TBMM, I. Meclis olarak bilinir.
- I. Meclis Millî Mücadeleyi yönetmiştir. Meclisin amacı düşmanı yurttan atmak ve yurttan bağımsızlığı sağlamaktır.
- Mustafa Kemal Paşa I. Grup diye bilinen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu kurdu. Diğer milletvekillerinin oluşturduğu gruba da II. Grup adı verildi.
- Millî Mücadele Dönemi sona erince TBMM, 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesine karar verdi.
- 1923'te Mustafa Kemal'in kurduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu çoğunluğu elde etti.
- 11 Ağustos 1923'te toplanan II. Meclis'in ilk faaliyetlerinden biri, 23 Ağustos 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nı onaylamak oldu.
- İnkılap hareketlerinin yasal altyapısını hazırlayan Meclis, 1 Ekim 1927'ye kadar faaliyetlerine devam etti.

4. 1. 2. Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

- I. Meclis'te yeni devletin rejimi belirlenmemiştir, demokrasinin gereği olarak farklı fikirleri yansıtan partilerde yoktu.
- Millî Mücadele'nin kazanılmasıyla ve seçimlerin yenilenmesinin ardından demokrasinin işlerlik kazanması için Mecliste siyasi fırkaların olması gerekiyordu.
- Atatürk döneminde bu doğrultuda üç siyasi fırka kuruldu.

Cumhuriyet Halk Fırkası (9 Eylül 1923)

- Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra Mustafa Kemal, inkılapları yapabilmek için, birlikte uyum içinde çalışabileceği kadro oluşturdu.
- Dokuz ilkedan oluşan parti programında planlanan inkılaplara yer verildi.
- Ülkede yapılacak yenilikleri parti programına almak ve yapılacak inkılapları benimseyecek milletvekillerinin meclise (II meclise) girmeleri için Cumhuriyet Halk Fırkası oluşturuldu.
- Partinin programı halkçılık ilkesine bağlıdır.
- Partiyi herhangi bir toplumsal sınıftan değil bütün halkın partisi yapmak amaç edinildi.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisidir.
- 10 Kasım 1924'te partinin adı Cumhuriyet Halk Fırkası oldu.
- Ağustos 1923'te II. TBMM'nin açılışı ile meclise giren CHP üyeleri 1927 yılına kadar görev yaptı.
- 1950'de Demokrat Parti iktidara gelinceye kadar ülkeyi tek başına yönetti.
- Cumhuriyet Halk Partisi 1980'de kapatıldı.
- 1992 yılında ise yeniden kuruldu.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)

- Millî Mücadele'nin kazanılması, sonunda, I. Meclis'in görevini tamamlaması ile II. Meclis çalışmalarına başladı.
- Mustafa Kemal ile bazı arkadaşları görüş ayrılıklarına düştüler.
- Özellikle saltanat ve halifelik konuları ile inkılaplar konusunda görüş ayrılığına düşen kişiler ordudaki görevlerinden ayrılarak milletvekili olmak istediler.
- Meclisin çıkardığı bir yasayla askerlik mesleğini yapanların milletvekili olmaları yasaklanarak ordu siyaset dışı bırakıldı.
- Parti başkanı Kazım (Karabekir), ikinci başkan Rauf (Orbay), genel sekreter Ali Fuat'tı (Cebesoy). Kurucular arasında Refet (Bele), Adnan (Adıvar) ve Cafer Tayyar (Eğilmez) de yer alıyordu. 17 Kasım 1924'te yeni bir parti kurdular.
- Parti "demokrasi"ye ve din duygusuna saygılı; ekonomide Liberalizmi destekler" ilkelerini benimsedi.
- Doğrudan inkılap hareketlerine karşı kurulan bu parti ülkedeki muhalefetin şemsiyesi oldu.
- Musul sorunu sırasında çıkan Şeyh Said İsyanı'nı İngiltere destekledi.
- İsyanı bastırmak için 4 Mart 1925'te Tahrir-i Sükûn Kanunu çıkarıldı ve İstiklal Mahkemeleri yeniden kuruldu.
- Bölgedeki parti yöneticilerinin isyanla alakalı olduğu ve partinin dini siyasete alet ettiği gerekçe gösterilerek Cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi kapatıldı.
- Çok partili siyasi hayata geçişin ilk denemesi başarısızlıkla sonuçlanmış oldu.

Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi (16 Haziran 1926)

- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından sonra yeniliklere karşı olanlar ve eski İttihatçılar, siyasal yoldan ulaşmadıkları amaçlarını Mustafa Kemal'e suikast yaparak elde etmek istediler.
- Mustafa Kemal'e İzmir gezisi öncesi suikast girişimi ortaya çıktı (16 Haziran 1926).
- Suikastçılar Giritli Şevki'nin ihbar etmesi sonucu ele geçirildi.
- Suikastçılar İstiklal Mahkemeleri'nde cezalandırıldı.

Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930)

- Çok partili hayata geçişin birinci aşaması Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması ile başarısız olmuştu.
- Mecliste yalnız CHP vardı.
- 2. dönem mecliste çalışmalarını yürütürken Mustafa Kemal, "1929 Dünya ekonomik bunalımını aşmak amacı ile hükümetin politikalarının denetlenmesi ve yeni kadroların oluşması için yakın arkadaşı Fethi Okyar Bey'e 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurdurdu.
- Serbest Cumhuriyet Fırkası Cumhuriyetçi, milliyetçi, laik ve liberal ekonomiyi savunurken karma ekonomiye karşı idi. Kısa sürede bu parti de büyüdü.
- Rejime ve inkılaplara karşı bir kesimin parti tabanına yerleşmesi engellenemedi. Laiklik aleyhtarları arttı.
- Bunun üzerine parti 18 Aralık 1930'da kapatıldı.
- Parti kapatıldıktan sonra Menemen Olayı yaşandı. Derviş Mehmet ve taraftarları, halkı devlete karşı isyana teşvik etti. Yedek Subay Öğretmen Kubilay isyancılar tarafından şehit edildi.
- Serbest Fırka denemesi ve Menemen olayı ile daha ülkede demokrasi ortamının oluşmadığı görülmüştür.

4. 2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

- Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk dış politikasının temel hedefi, yeni Türk devletini dünyaya tanıtmaktır.
- Atatürk, gerçekçi, bağımsız, barışçıl, akılcı ve millî bir dış politika yaklaşımı benimsemiştir.
- Atatürk Dönemi Türk dış politikasında belirlenen öncelikler iki ana bölüme ayrılır:
- 1923-1930 yılları arası dış politika öncelikleri Lozan Barış Konferansı'ndan kalan sorunları çözmeye yöneliktir.
- 1930-1938 yılları arasındaki Türk dış politikasının önceliklerinde ise 1930'lu yıllarda Almanya ve İtalya'nın saldırgan ve yayılmacı politikaları sonucu yaklaşan II. Dünya Savaşı tehlikesine karşı alınacak tedbirlere yöneliktir.
- Türkiye güvenliğini sağlamaya yönelik bölgesel ittifaklar kurarken 1932 yılında da Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur.

4. 2. 1. Türkiye-Yunanistan İlişkileri

- Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türk-Yunan ilişkilerinde nüfus mübadelesi ve patrikhane önemli bir yer tutar.
- **Nüfus Mübadelesi:**
 - Lozan Barış Antlaşması'na göre 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan önce İstanbul'da yerleşik olan Rumlar ve Batı Trakya'daki Türkler dışında kalan, Türkiye'deki Rumların ve Yunanistan'daki Türklerin mübadelesi (değişimi) kararlaştırıldı.
 - Yunanistan, İstanbul'da mümkün olduğu kadar fazla sayıda Rum bırakmak istiyordu.
 - 10 Haziran 1930'da Ankara'da imzalanan bir antlaşmayla yerleşme tarihlerine bakılmaksızın İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin hepsi "yerleşik" (etabli) sayıldılar.
 - Böylece Lozan'dan beri devam eden anlaşmazlık sona erdirildi.
- **Patrikhane Sorunu:**
 - Türk-Yunan ilişkilerini etkileyen Patrikhane sorununa iki ülkenin bakışı farklı idi.
 - Yunanistan sorunu Uluslararası Lahey Adalet Divanı'na götürmeye çalışarak çözmeye yöneldi.
 - Patrikhane sorununu Türkiye bir iç sorun olarak gördü.
 - Patrikhanenin Türk kanunlarına bağlı olduğu, evrensel (ekümenik) statüsünün tanınmayacağı ve dinî bir meseleden dolayı Türkiye'nin iç işlerine karışamayacağı mesajı güçlü bir şekilde verildi.

- Nüfus mübadelesi sorununun çözülmesinden sonra Yunanistan Başbakanı Venizelos, Türkiye'yi ziyaret etti.
- 30 Ekim 1930'da Türk-Yunan Dostluk Antlaşması imzalandı.
- 1934'te Venizelos, Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterdi
- Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan dostluk ve iş birliği ortamı, 1950'li yıllarda başlayacak olan Kıbrıs Sorunu'nun ortaya çıkmasına kadar devam etti.
- Yunanistan Başbakanı Venizelos ile Dışişleri Bakanı Mihalokopalos 26 Ekim 1930 tarihinde İstanbul'a geldi.
- 30 Ekim 1930'da Ankara'da Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması imzalandı.
- Atatürk ve Venizelos "iki komşu devletin düşmanca değil dostluk içinde yaşaması"nın yararlı olacağını belirtti.

4. 2. 2. Türkiye-İngiltere İlişkileri ve Musul Sorunu

- İngiltere, I. Dünya Savaşı'nın sonunda, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın ardından 3 Kasım 1918'de Musul'u işgal etti.
- Türkiye, Misak-ı Millî sınırları içinde yer alan Musul'u geri alabilmek için Lozan'da büyük bir uğraş vermişti.
- Musul Meselesi 'nin Türkiye ile İngiltere arasında ikili görüşmelere bırakılması kabul edildi.
- Taraflar arasında ikili görüşmeler 19 Mayıs 1924'te İstanbul'da Haliç Konferansı adı altında başladı.
- Görüşmelerden bir sonuç elde edilemedi ve mesele Milletler Cemiyetine taşındı.
- 16 Aralık 1925'te yapılan toplantıda Milletler Cemiyeti, Musul'un Irak'a bırakıldığını ilan etti.
- Türkiye, iç güvenliğini tehdit eden Şeyh Said İsyanı nedeniyle savaş taraftarı değildi.
- Bu şartlar altında Türkiye, Milletler Cemiyetinin kararını kabul etmek zorunda kaldı. Misak-ı Millî' den taviz verilmek zorunda kaldı.

4. 2. 3. Türkiye-Fransa İlişkileri ve Hatay'ın Ana Vatana Katılması

- Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Fransa arasında yaşanan sorunlar;
 - ✓ Türkiye-Suriye sınırının tespit edilmesi
 - ✓ Osmanlıdan kalan borçlar
 - ✓ Yabancı okullar sorunu
 - ✓ Bozkurt-Lotus Davası
 - ✓ Adana-Mersin demir yolunun millileştirilmesi
 - ✓ Hatay Sorunu olmuştur.

Türkiye-Suriye Sınırının Tespiti

- Fransa'nın mandası altındaki Suriye ile Türkiye arasındaki sınırın çizilmesi için bir karma komisyon kurulması kararı alınmıştır.
- Türkiye ile İngiltere arasındaki Musul anlaşmazlığının çözümünden sonra, karma komisyonun aldığı karar 30 Mayıs 1926'da imzalandı.
- Türkiye-Suriye sınırı tam olarak belirlendi.

Osmanlı Devleti'nin Borçları

- Osmanlı Devleti'nin en fazla borçlandığı ülke Fransa idi.
- Borçların ne kadar süre içinde ve hangi ülkenin parasıyla ödeneceği 13 Haziran 1928'de imzalanan bir antlaşmayla belirlendi.

Yabancı Okullar Sorunu

- Türkiye, konuyu iç meselesi sayarak tutumundan hiçbir ödün vermeden uygulamalarına devam etti

Bozkurt-Lotus Davası

- Bozkurt isimli Türk gemisi Lotus isimli Fransız gemisinin çarpışması ile ortaya çıkan sorun Milletlerarası Adalet Divanına taşındı ve Türkiye'nin lehine sonuçlandı.

Adana-Mersin Demir Yolunun Millileştirilmesi

- Haziran 1929'da Adana-Mersin demir yolu bir Fransız şirketine verilmedi, Türkiye tarafından satın alındı.
- Hatay'ın statüsü konusu, Türkiye ile Fransa arasında yaşanan başka bir önemli bir sorun oldu.
- Hatay'ın 1939'da Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmasıyla mesele son buldu.

Hatay Sorunu ve Hatay'ın Ana Vatana Katılması (1939)

- TBMM ile Fransa 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması sonunda Türkiye-Suriye sınırı çizilmişti.
- Antlaşmada Hatay sancağında Fransa denetiminde özel bir yönetim kurulması kabul edilmişti.
- 1936'da Fransa, Suriye üzerindeki manda yönetimine son vererek Suriye'den çekilme kararı aldı.

- Fransa İskenderun ve Antakya şehirlerini Suriye'ye bıraktı.
- Bu durum Hatay Türkleri arasında büyük endişe yarattı.
- Türkiye, Hatay'ın geleceğini belirlemek için Milletler Cemiyetine başvurdu.
- Fransa ise Hatay'ın, Suriye'nin bir parçası olduğunu açıkladı.
- Milletler Cemiyeti, Hatay Sorunu'nu araştırmak için bir komisyon kuruldu.
- Milletler Cemiyeti Hatay halkının çoğunluğunun Türk olduğunu, Suriye'ye bağlanamayacağını ve Hatay'da bağımsız bir devletin kurulması gerektiğini belirtti.
- Milletler Cemiyeti, bağımsız Hatay Devleti için bir Anayasa hazırlattı (29 Mayıs 1937).
- 2 Eylül 1938'de bağımsız Hatay Cumhuriyeti kuruldu.
- İlk Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen oldu
- Hatay'ın 1939'da Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmasıyla sorun çözüldü.

4. 2. 4. Türkiye-SSCB İlişkileri

- Türk-Sovyet ilişkilerine temel teşkil eden antlaşma, 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması'dır.
- Sovyetler Birliği, TBMM'yi ve Misak-ı Milli'yi resmen tanıdı.
- Musul sorunu sırasında 17 Aralık 1925'te, Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması imzalanarak Türkiye ile SSCB arasındaki yakınlaşma devam etti.
- 1930'dan itibaren Türk-İngiliz yakınlaşmasının başlaması, Türk-Sovyet ilişkilerinin zayıflamasına yol açtı.

4. 2. 5. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Girişi (18 Temmuz 1932)

- I. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını sağlamak ve korumak amacıyla galip devletler tarafından Paris Barış Konferansı'nda Milletler Cemiyetinin kurulması kararı, alındı.
- Yunanistan'ın ve İspanya'nın önerisiyle Milletler Cemiyeti, Türkiye'yi üyeliğe davet etti.
- Türkiye, dünya barışının korunması için Milletler Cemiyeti üyesi oldu. (18 Temmuz 1932).

4. 2. 6. Balkan Antantı (9 Şubat 1934)

- 1930'da Türk-Yunan etabli sorununun çözülmesi ve Venizelos'un Türkiye'yi ziyareti iki devlet arasındaki ilişkileri iyileştirmişti.
- 1932 yılından itibaren dünyada güç dengeleri değişmeye başladı.
- İtalya ve Almanya'da ortaya çıkan totaliter rejimler (Faşizm ve Nazizm)'in saldırgan ve yayılmacı politikaları, Balkan Yarımadası'ndaki devletleri endişelendirdi.
- Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya, Atina'da toplanarak 9 Şubat 1934'te Balkan Antantı'nı imzaladılar
- Büyük Bulgaristan hayaliyle yayılmacı bir politika izleyen Bulgaristan ve İtalya'nın baskısı altında bulunan Arnavutluk, Balkan Antantı'na katılmadılar.
- Bu antant ile sınırlar karşılıklı olarak güvenlik altına alındı.
- 1936'dan itibaren Avrupa'da krizlerin şiddetlenmesi ve Berlin-Roma Mihveri'nin ağır basmaya başlaması Balkan Antantı'nı zayıflatmıştır.

4. 2. 7. Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)

- Lozan Barış Antlaşması'na göre Boğazların her iki yakası askerden arındırılarak Türkiye'nin başkanlığında uluslararası bir komisyonun yönetimine bırakılmıştı.
- 1930'lu yılların başında hızlı bir silahlanma yarışı başladı.
- İtalya Habeşistan'ı işgal etti.
- Japonya Çin'e ait Mançurya bölgesini işgal etti.
- Dünya barışını korumak ve sağlamakla yükümlü olan Milletler Cemiyeti yetersiz kaldı.
- Atatürk, Milletler Cemiyetine başvurarak barışçı yolla Boğazların statüsünün gözden geçirilmesini istedi.
- Türkiye'nin çağrısı üzerine İsviçre'nin Montrö şehrinde bir konferans toplandı.
- İngiltere, Boğazlarla ilgili Türkiye'nin tezlerini desteklerken Sovyet Rusya bazı konularda karşı çıktı.
- Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki hâkimiyeti Lozan'a göre güçlenmiş, egemenliğini ve bağımsızlığını sınırlandıran hükümler kaldırılmıştır.
- Boğazlara egemen olmak Türkiye'yi küresel sorunlar karşısında etkili bir güç hâline getirmiştir.
- Sözleşme bölgenin güvenliğini sağlayan bir niteliğe de sahiptir.

4. 2. 8. Sadabat Paktı (8 Temmuz 1937)

- İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi ve doğu ülkelerini hedef alan yayılmacı siyaseti üzerine Türkiye öncülüğünde İran, Irak ve Afganistan bir araya geldiler.
- Bu ilişkilerin kurulmasında İran Şahı Rıza Pehlevi'nin 1934 yılında Türkiye'yi ziyareti de etkili olmuştur.
- Yapılan görüşmeler sonucunda İran'ın başkenti Tahran'da Sadabat Paktı imzalandı.
- Suriye, Hatay Sorunu ve Irak ile toprak sorunu nedeniyle Sadabat Paktı'na katılmadı.
- Sadabat Paktı'na göre; üye ülkeler birbirlerinin iç işlerine karışmamayı, ortak sınırlara saygı göstermeyi kabul ettiler.
- Sadabat Paktı ile de doğu sınırlarının güvenliğini sağlamış oldu.

4. 2. 9. Atatürk'ün Ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi

- Yıkılmakta olan bir imparatorluktan çağdaş bir ulus devlet kuran, öngörülleri ve inkılaplarıyla tarihe yön veren Atatürk'ün hayatı birçok zorlu mücadeleyle geçti.
- Yaşadığı dönemin şartları ve askerlik mesleğinin de etkisiyle sağlığı erken yaşlarda bozulmaya başladı.
- 1923-1927 yılları arasında kalp rahatsızlığı yaşamış, 1936'da zatürre geçirmişti.
- Atatürk, 1937'den itibaren ciddi bir hastalık olan siroz ile mücadele etmek durumunda kaldı ve tedavisi devam etmesine rağmen devlet işlerini aksatmamaya çalıştı.
- İlerleyen hastalığına ve doktorların tüm itirazlarına karşın Mersin ve Adana seyahatlerine çıkan Atatürk, bu seyahatlerden sonra iyice kuvvetten düştü.
- 1 Haziran 1938'den itibaren Savarona Yatı'nda, 25 Temmuz 1938'den itibaren de Dolmabahçe Sarayı'nda tedavisine devam edildi.
- Kendi isteği ile vasiyetnamesini hazırlattı (5 Eylül 1938).
- Servetinin büyük bölümünü Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunun çalışmalarına kaynak olması için Türk milletine bağışladı.
- 1 Kasım 1938'de TBMM'nin açılış töreni nedeniyle hazırladığı konuşması da yine Celal Bayar tarafından meclis kürsüsünden okundu.
- 10 Kasım 1938 Perşembe günü saat 09.05'te Dolmabahçe Sarayı'nda hayata gözlerini yumdu.
- Atatürk'ün naaşı 19 Kasım 1938'de Yavuz Zırhlısı ile İzmit'e oradan özel bir trenle Ankara'ya getirildi.
- 21 Kasım 1938'de Atatürk'ün naaşı, Etnografya Müzesindeki geçici kabrine konuldu.
- 10 Kasım 1953'te ise ebedi istirahatgâhı olan Anıtkabir'e nakledildi.
- 11 Kasım 1938'de toplanan TBMM, Atatürk'ün en yakın silah ve fikir arkadaşlarından İsmet İnönü'yü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı olarak seçti.

4. 3. İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDAKİ DÖNEMDE DÜNYADA MEYDANA GELEN SİYASİ VE EKONOMİK GELİŞMELER

4. 3. 1. I. Dünya Savaşı Sonrasında Kalıcı Barışı Sağlama Çabaları

- I.Dünya Savaşı sonrasında dünya barışını ve devamlılığını korumak amacıyla girişimlerde bulunuldu. Bunlardan en önemlisi Paris Barış Konferansı'dır.
- Konferansta alınan kararlarla sömürgeciliğin yerini manda-himaye sistemi, savaş tazminatlarının yerini ise tamirat borçları uygulaması aldı.
- Wilson İlkeleri'nin selfdeterminasyon (ulusların kendi kaderlerini belirleme yetkisi) ve yenilen devletlerden toprak alınmamasına yönelik kararları ihlal edildi. Bu olumsuzluklara rağmen barışın kalıcılığı ve düzenin devamlılığı için bazı adımlar atıldı.

a) Milletler Cemiyetinin Kurulması (10 Ocak 1920):

- ABD Başkanı Wilson, dünya barışının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla uluslararası bir teşkilatın kurulmasını istemişti.
- Paris Barış Konferansı'nda bu fikir 32 devlet tarafından kabul edildi.
- 10 Ocak 1920'de merkezi Cenevre olan ve asil üyelerini I. Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin oluşturduğu Milletler Cemiyeti kuruldu.
- Savaşta tarafsız kalmış olan devletler de asil üyeler arasına dâhil edildi.
- Kuruluşunda 18 üyeden oluşan cemiyetin üye sayısı daha sonra 63'e ulaştı.
- İtalya'nın Habeşistan'ı işgaline, Almanya'nın Avusturya'yı ilhakına ve II. Dünya Savaşı'nın başlamasına engel olamayan Milletler Cemiyeti, uluslararası pek çok sorunun çözümünde başarılı

olamadı.

b) Locarno (Lokarno) Antlaşması (1 Aralık 1925):

- Fransız-Alman ilişkileri, Locarno Antlaşması ile karşılıklı güven çerçevesi içine girebildi.
- Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Polonya, Çekoslovakya ve Belçika arasında İsviçre'nin Locarno şehrinde imzalanan bu antlaşmayla devletler birbirlerinin sınırlarını tanımış oldu.
- Almanya, 1926 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olarak kabul edildi.

c) Briand-Kellog (Bıraynd-Kellog) Paktı (27 Ağustos 1928):

- Fransa ve ABD'nin öncülük etmesi ile başlayan görüşmeler, 27 Ağustos 1928'de dokuz devlet arasında (ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, Japonya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya) imzalandı.
- Türkiye ve 1929'da Sovyetler Birliği de katıldı.
- Briand-Kellog Paktı ile "savunmaya dayanmayan savaş" kanun dışı sayılmış fakat bu pakt hayata geçirilememiştir.

4. 3. 2. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı (Kara Perşembe) ve Etkileri

- 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, dar anlamıyla New York Borsasının çökmesidir.
- ABD'de I. Dünya Savaşı'nın getirdiği zorluklar karşısında küçük şirketler birleşmiş ve tekeller oluşmuştur.
- ABD I. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Avrupalı devletlere büyük ölçekte kredi borçlar vermişti.
- Amerikan ekonomisi sıkıntıya girince ABD yönetimi bu borçların ödenmesini istedi fakat borç alan devletlerin bunu ödemesi mümkün olmadı.
- Bu gelişmeler üzerine para politikasından sorumlu Amerikalı yetkililer, 1929 yazında kredileri kısıtlamaya karar verdiler.
- Bu karar sonrasında New York Wall Street (Niv York Vol Sitrit) Borsası düşüşe geçti.
- "Kara Perşembe" olarak adlandırılan 24 Ekim 1929 Perşembe günü on iki milyon hissenin satışa sunulmasıyla New York borsası çöktü.
- Birçok banka battı, yüzlerce şirket iflas etti, fabrikalar kapandı.
- Milyonlarca insan işsiz kaldı. Köylerde topraklar terk edildi.
- Pek çok kişi mal varlığını kaybetti, insanların yaşam koşulları kötüleşti.
- On yıl süren kargaşanın ardından çıkan II. Dünya Savaşı'nın en büyük sebeplerinden biri de bütün dünyayı etkisine alan bu ekonomik bunalım oldu.

4. 3. 3. İki Savaş Arası Dönemde İdeolojilerin Etkileri

Faşizm:

- Siyasi birliğini 1870'te tamamlayan İtalya sömürgecilikte geç kalmıştı.
- Benito Mussolini'nin liderliğindeki Ulusal Faşist Partinin iktidara gelmesinde etkili oldu.
- Mussolini 1926'daki ünlü Scala (Sıkala) nutkunda: "Her şey devlet içinde ve devlet için, hiçbir şey devlet dışında ve başka bir şey için değildir." diyordu.
- İtalya'yı 1922'den 1943'e kadar diktatörlükle yöneten Mussolini, totaliter bir rejim kurdu.
- Mussolini, Akdeniz'de eski Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak istiyordu.
- Bu düşünce Mussolini'nin elinde millî bir idealizm hâline geldi.
- Mussolini Akdeniz'e "mare nostrum" (bizim deniz) diyordu.

Etkileri:

- *İdeallerine ulaşmada savaşı ve yayılmayı kutsayan bu yaklaşım, İtalya'nın yayılma politikası izlemesinde ve II. Dünya Savaşı'nın çıkmasında etkili oldu.*
- *Ayrıca iki savaş arası dönemde İspanya, Japonya, Macaristan gibi ülkelerin yönetiminde yer buldu.*

Nazizm:

- I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya'da savaşın getirdiği yıkım ve Versay Antlaşması'nın yüklediği ağır yaptırımlar sonucu birçok siyasi, sosyal ve ekonomik çalkantı yaşandı.
- Almanya'da iktidarı ele geçiren Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisinin (NAZİ) başına Adolf Hitler geçti.
- 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın Alman ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri, Nazi Partisine iktidar yolunu açmıştı.
- Hitler; Alman ırkının üstünlüğüne, Yahudilerin zenginliğine el koymaya ve devletin kutsallaştırılmasına dayalı totaliter bir rejim kurdu.
- Naziler kendi düşüncelerinin dışındaki kişilerin ve partilerin varlığına izin vermedi.
- Dış politikada Almanya'nın refah seviyesinin artırılması, bütün Almanların birleştirilmesi ve Hayat Sahası [Lebensraum (Libinsraum)] politikası doğrultusunda yayılma amaçlanmıştır.

Etkileri:

- *Almanya'nın Nazi ideolojisi karşısında SSCB ve Fransa birbiriyle iyi ilişkiler geliştirerek ABD'ye yakınlaştılar.*
- *Almanya'nın Avrupa'da "Hayat Sahası" politikası doğrultusundaki yayılma süreci II. Dünya Savaşı'na giden yolun başlangıcı oldu.*

Sosyalizm:

- Sanayi Devrimi sonucunda ortaya çıkan işçi sınıfının haklarını savunmaktadır.
- Özel mülkiyet, piyasa ekonomisi ve kâr esaslı kapitalizme karşıdır. Sosyalizm, sermaye sahipleriyle işçiler arasındaki eşitsizliği, servet ve refah farklılıklarını ortadan kaldırmayı amaçlar.
- Sosyalizmde üretim araçlarının toplumun mülkiyetine geçirilmesi ve özel mülkiyet yerine ortaklaşa mülkiyetin oluşturulması düşüncesi hâkimdir.

Etkileri:

- *1917'de Rusya'da Ekim Devrimi (Bolşevik İhtilali) ile hayat bulan sosyalist ideoloji, daha sonra farklı inanç, kültür ve coğrafyalara yayıldı; Doğu Avrupa, Uzak Doğu, Latin Amerika gibi pek çok Üçüncü Dünya ülkesinde farklı uygulamalarla hayata geçirildi.*

Komünizm:

- Ortak mülkiyete dayalı yaşamı amaçlayan toplumsal, ekonomik ve siyasi bir ideolojidir. Karl Marx (Karl Marks) ve Friedrich Engels (Friedrik Engels) tarafından kaleme alınan "Komünist Parti Manifestosu" ile komünist ideolojinin kuralları ortaya konmuştur (1847-1848).
- Komünizmde fabrika, çiftlik vb. üretim araç gereçleri ortaklaşa kullanılırken tüketim de devlet tarafından düzenlenir.
- Ülkedeki tek parti olan komünist partiler devletle bütünleşmiştir.
- Komünist düzenin kurulmasında isyan ve ihtilal meşru yöntemlerdir.
- Komünizm, ekonomik bir sistem olan sosyalizmin hem ekonomik hem de politik açıdan ulaşmak istediği son aşamadır.

Etkileri:

- *Çarlık Rusya'sında 1917 Ekim Devrimi ile Lenin liderliğindeki Bolşevikler, ülke yönetimini ele geçirerek dünyadaki ilk komünist idareyi kurdu.*
- *Ardından Rusya liderliğinde 1919'da Komintern, 1947'te Cominform; Çin, Arnavutluk, Doğu Almanya, Yugoslavya, Küba, Afganistan, Yemen gibi ülkelerde de komünist idareler kuruldu.*

Liberalizm:

- Fikir babalığını John Locke (Cank) ve Adam Smith'in (Edim Simit) yaptığı liberalizmde temel insan hakları, hukukun üstünlüğü, serbest piyasa ekonomisi gibi değerler savunuldu.
- Amerikan ve Fransız Devrimleri, temel hak ve özgürlükleri anayasal güvence altına alarak liberalizmin temelini teşkil eden hürriyet düzenini inşa etmeye çalıştı.
- 19. yüzyılın ortalarından itibaren sosyal liberalizm düşüncesi ön plana çıktı.
- Sivil haklarını, siyasi hakları ve bireylerin eşitliğini savunan bu yaklaşım devlete sınırlı alanlarda sorumluluk verdi.

Etkileri:

- *Amerika ve Avrupa'da ihtilallere sebep olan liberalizm; siyasi, ekonomik, kültürel birçok alanı şekillendirdi.*
- *Modern dünyadaki demokrasinin temel kavramları "hukukun üstünlüğü, güçler ayrımı, çok partili sistem, temsili sistem, serbest seçimler, özgürlük, hukuk önünde eşitlik" liberalizm ile yayıldı.*
- *Bu anlayış serbest piyasa ekonomisini yaygınlaştırdı.*

Kapitalizm:

- 16. yüzyılın sonlarına doğru sömürgecilik yoluyla elde edilen sermayenin Avrupa'ya aktarılmasıyla ortaya çıktı.
- Sermayeye ve özel teşebbüse dayalı serbest piyasa ekonomisini esas alan kapitalizm; özgür iş gücü, sınırsız sermaye, kâr, tekelleşme ve maddecilik kavramlarını ön plana çıkarır.
- Özel mülkiyet ve rekabeti teşvik eder. Kapitalizmde devlet, gerekmedikçe ekonomiye müdahale etmez.

Etkileri:

- *Avrupa'da ortaya çıkan bu ideoloji özellikle I ve II. Dünya Savaşlarının çıkmasında etkili oldu,*
- *II. Dünya Savaşı sonrası bütün dünyaya yayıldı.*
- *Büyük sermaye sahibi uluslararası şirketler önem kazanarak dünya siyaseti ve ekonomisi üzerindeki etkilerini artırdı.*